VROMraad

Jaarverslag 2002

Voorwoord

In 2001, het eerste jaar van deze raadsperiode, heeft de raad zich geconcentreerd op departementale beleidsstukken die dat jaar naar buiten kwamen zoals het ontwerp van de Vijfde Nota en het NMP-4. Het afgelopen jaar waren er meer vrijheidsgraden. We hebben die ruimte in bepaalde gevallen benut voor adviestrajecten die wat losser staan van de directe politiek-bestuurlijke actualiteit, zoals het advies *'Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie'*. Dit advies bevat onder meer aanbevelingen voor de aanpak van hardnekkige milieuproblemen in relatie tot innovatiestrategieën. Andere adviezen raken directer aan actuele maatschappelijke vraagstukken zoals het advies over de waterproblematiek *'Minder Blauw op straat?'*.

Hoe actueel discussies ook zijn, de VROM-raad probeert altijd te adviseren met het oog op de middellange termijn. We willen agenderen en de politiek-bestuurlijke discussie stimuleren rond belangrijke maatschappelijke vraagstukken en daarbij strategieën en toekomstbeelden aanreiken die in stappen kunnen worden gerealiseerd. Het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* (ICES-advies) is daar een voorbeeld van, maar ook het advies *'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering'* en het eerder genoemde advies over de aanpak van hardnekkige milieuproblemen kunnen in dit verband genoemd worden. We proberen de focus steeds ruimer te krijgen dan die van de dagelijkse actualiteit.

De tweede helft van de raadsperiode zal de raad met passieprojecten nog meer accent leggen op fundamentele vraagstukken voor de middellange termijn, zoals de toekomst van het landelijk gebied, de energievoorziening en het eigenwoningbezit.

Voor het secretariaat is het een jaar van vernieuwing geweest. Veel nieuwe mensen zijn aangetrokken. In november is het secretariaat na ruim 1 jaar opnieuw verhuisd, wat weer een flink beslag op de tijd van de medewerkers heeft gelegd. Zoals uit dit jaarverslag blijkt is, ondanks deze extra belasting, de productie goed op niveau gebleven.

De oriëntatie op de buitenwereld is versterkt. Voor het opvangen van signalen hebben excursies, vergroten van netwerken en rondetafelgesprekken een rol gespeeld. De excursies van raad en secretariaat waren een succes. De studiereis naar Washington die het NIROV op ons verzoek heeft georganiseerd had 'Smarth Growth' als thema. De reis werd door de deelnemers heel positief beoordeeld, zowel vanwege de inhoud als de formule. Deze formule willen we het komende jaar weer inzetten in het kader van een excursie met de problematiek van de landelijke gebieden als thema.

Voor uitdragen van adviezen en het zenden van signalen is van belang dat raadsleden en secretariaat regelmatig hebben gepubliceerd en in allerlei fora hebben opgetreden. Er is regelmatig contact geweest met de bewindslieden en de Tweede Kamer. Voor volgend jaar willen we deze positieve trend vasthouden en nog meer aandacht geven aan de bekendheid van adviezen bij Vaste Commissies, andere overheden, etcetera.

Ook op kleinere punten zijn verbeteringen doorgevoerd. Naar aanleiding van een lezersonderzoek is de opmaak van de adviezen verbeterd. De communicatie met het departement is gestroomlijnd en er zijn goede afspraken gemaakt over de doorwerking van adviezen.

De uitdaging van gedegen, sectoroverstijgende en vernieuwende adviezen gaan raad en secretariaat ook de komende periode weer graag aan. Belangrijk daarvoor zijn:

- De samenwerking met andere raden.
- Zorgen voor nieuwe impulsen door externe deskundigheid te betrekken.
- Nieuwe vormen van advisering. In het nieuwe werkprogramma zijn twee nieuwe vormen van advisering aangekondigd: een tentoonstelling en een essaybundel.
- De ontwikkeling van de medewerkers.

Eind 2002 is er een uitdagend werkprogramma voor 2003 en 2004 vastgesteld door de minister. Raad en secretariaat gaan daar graag mee aan de slag!

De voorzitter, mr. P.G.A. Noordanus

De algemeen secretaris, drs. A.F. van de Klundert

Inhoudsopgave

Voorwoord door de voorzitter en de algemeen secretaris 2

1 Taak en werkwijze van de VROM-raad 6
1.1 Taak van de raad 7
1.2 Werkwijze 7
1.3 Werkprogramma 2002 8
1.4 Werkprogramma in de praktijk 9
1.5 Het jaar 2002 in vogelvlucht 9
1.6 Financieel overzicht 2002 11

2 Uitgebrachte adviezen 12
2.1 Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen 12
2.2 Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES-) investeringsimpuls 2002 16
2.3 Minder Blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw 20
2.4 Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering; advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus 24
2.5 Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie 28

3 Adviezen in voorbereiding 32
3.1 Externe veiligheid 33
3.2 Ontwikkelingsplanologie: naar een betere koppeling tussen ruimtelijke planning en uitvoering 34
3.3 Landbouw en het landelijk gebied 35
3.4 Eigen woningbezit 36
3.5 Stedelijke netwerken in internationaal perspectief 36
3.6 Investeringsmaatschappij stedelijke vernieuwing 37

4 Interne en externe contacten 38
4.1 Overleg met de bewindslieden 39
4.2 Andere bestuurlijke contacten 39
4.3 Samenwerking met het departement 39
4.4 Samenwerking met andere raden 39
4.5 Internationale activiteiten 40

Bijlage 1 Samenstelling raad en secretariaat 42

Bijlage 2 Publicaties van de raad (per 31 december 2002) 44

1 Taak en werkwijze van de VROM-raad

1.1 Taak van de raad

De VROM-raad adviseert regering en parlement over de hoofdlijnen van beleid aangaande de duurzame kwaliteit van de leefomgeving en over andere onderdelen van het rijksbeleid die relevant zijn voor de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer. Hoe bereik je een samenleving die duurzaam met haar hulpbronnen wil omgaan? Hoe wordt het VROM-beleid beïnvloed door internationale ontwikkelingen en veranderingen in de maatschappij? Sluiten economie en ecologie elkaar uit of kunnen ze samengaan? Hoe moet onze ruimtelijke hoofdstructuur zich ontwikkelen? Welke punten horen thuis op de agenda van het wonen? Welke nieuwe beleidsinstrumenten en concepten kunnen ingezet worden om het VROM-beleid vorm te geven?

1.2 Werkwijze

De raad tracht een heldere analyse te maken van de aan hem voorgelegde vraagstukken en wil perspectieven schetsen die een impuls geven aan maatschappelijke, beleidsmatige en politieke discussies. De raad streeft naar het uitbrengen van sectoroverstijgende, niet-verkokerde adviezen. De raad streeft er tevens naar de verbanden tussen de adviesonderwerpen goed in het oog te houden. Dat geldt uiteraard voor de adviezen binnen een beleidsveld, maar ook daartussen. Voorbeeld is de relatie tussen het advies *'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering'* dat aansluit op de eerder uitgebrachte adviezen *'Stad en wijk: verschillen maken kwaliteit. (Visie op de Stad)'*, *'Betrokken burger, betrokken overheid'* (over de nota Wonen), *'Grotestedenbeleid, voortzetten en verbouwen'* (over het ISV-programma) en *'Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen'* (over de differentiatie in het woningaanbod). Het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* heeft relatie met de eerdere adviezen over de Vijfde nota (met de nadruk op het regionale schaalniveau).

De raad legt de nadruk op gedegen schriftelijke adviezen over strategische keuzen voor de middellange termijn, aan het begin van de beleidscyclus. Dit sluit overigens niet bij voorbaat het uitbrengen van korte en/of snelle reacties uit. Ook is de raad voorstander van minder conventionele vormen van communicatie, bijvoorbeeld door te overleggen met de bewindslieden en hun directe medewerkers over een uitgebracht advies of het nieuwe werkprogramma. Indien daarvoor van de zijde van leden van één van de Kamers der Staten-Generaal belangstelling bestaat, is de VROM-raad ook gaarne bereid met hen van gedachten te wisselen. Rondetafelgesprekken en expert meetings vormen belangrijke input voor de adviezen.

De raad streeft naar een flexibel en meerjarig programma, waarbij de wensen van de minister omtrent de aan te pakken onderwerpen en het tijdstip van advisering het uitgangspunt zijn. Daarnaast wordt getracht zo veel mogelijk aan te sluiten bij de bestuurlijke agenda: er is ook ruimte gelaten voor onderwerpen die niet zijn voorzien, noch door de bewindslieden noch door de raad. Dat kunnen onderwerpen zijn van specifieke aard, bijvoorbeeld snelle adviezen van een beperkte omvang of een nadere uitwerking van een onderdeel uit een eerder uitgebracht advies. Met de uitvoering van zijn adviesprogramma operationaliseert de raad zijn ambitie, in een vroeg stadium bij te dragen aan de beleidsvorming, liever dan te adviseren over door het kabinet uitgebrachte beleidsnota's.

Bij de voorbereiding van de adviezen volgt de raad in het kort de volgende werkwijze. Op voorstel van de voorzitter wijst de raad uit zijn midden een 'trekker' aan. Deze stelt in samenspraak met de voorzitter een korte terreinverkenning op en samen overleggen zij met de top van het minis-

terie van VROM over de vast te stellen adviesaanvraag. Ter opstelling van het advies wordt een werkgroep uit de raad samengesteld die een startnotitie opstelt. Hierover voert de raad een eerste debat. Startnotitie en debat vormen uitgangspunt voor de werkzaamheden van de werkgroep, die leiden tot de vaststelling van het advies door de raad en de aanbieding aan de adviesvrager, de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en eventueel andere bewindspersonen, gevolgd door bredere verspreiding. De werkgroep wordt ondersteund door een projectgroep uit het secretariaat.

1.3 Werkprogramma 2002

Op basis van gesprekken met sleutelpersonen op het ministerie en met de bestuursraad in het bijzonder, is een ontwerp werkprogramma ontwikkeld. Dit werkprogramma is op 26 september 2001 door de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer vastgesteld. Uiteindelijk telde het werkprogramma voor 2002 zes adviesonderwerpen:

- De toekomst van de landbouw en het landelijk gebied.
- Wonen: de betekenis van eigen woningbezit.
- Milieu: duurzame energiehuishouding.
- Veiligheid.
- Investeren in ruimte en milieu, bestaande uit twee korte adviezen 'Milieu en economie' en 'ICES'.
- Herstructurering van stedelijke woonmilieus.

Tenslotte nam de raad de volgende onderwerpen als optie in portefeuille:

- Sturing revisited.
- De synergie of gebrek aan samenhang tussen drie nieuwe VROM-wetten (Wet op de Ruimtelijke Ordening, Wet Milieubeheer en de Woonwet).
- Doorwerking van verschuivingen in bestuurlijk en maatschappelijk krachtenveld op de VROM-beleidsterreinen.
- Tien jaar NMP's en de leerpunten voor de volgende tien jaar.

"De VROM-raad ontwikkelt nieuwe en onafhankelijke denkrichtingen die voor beleidsmakers en bestuurders als "eye-opener" kunnen werken."

Elco Brinkman

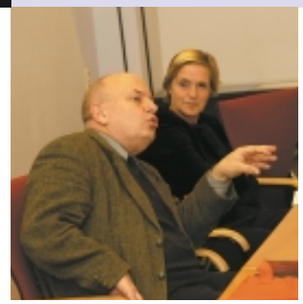

1.4 Werkprogramma in de praktijk

Op 1 januari 2002 waren de volgende adviezen in voorbereiding, beide aangekondigd in het werkprogramma 2001:

- Minder Blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw.
- Multicultureel bouwen: smaken verschillen.

De adviezen *'De toekomst van de landbouw en het landelijk gebied'*, *'Wonen: de betekenis van eigen woningbezit'* en *'Veiligheid'* zijn wel in 2002 gestart maar zullen in 2003 worden afgerond.
De twee adviezen in het kader van *'Investeren in ruimte en milieu'* zijn meer dan korte adviezen geworden doordat de raad hieraan een hogere prioriteit heeft gegeven. Het resultaat is twee afzonderlijke adviezen over *'Milieu en economie: Ontkoppeling door Innovatie'* en *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'*. De raad is in 2002 gestart met het advies *'Ontwikkelingsplanologie: naar een betere koppeling tussen planning en uitvoering'* ('Sturing revisited' uit het werkprogramma) en het advies *'Stedelijke netwerken in internationaal perspectief'*.

1.5 Het jaar 2002 in vogelvlucht

In 2002 heeft de raad vijf adviezen uitgebracht:

- Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen.
- Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES-) investeringsimpuls 2002.
- Minder blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw.
- Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering; advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus.
- Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie.

De raad heeft in 2002, evenals in voorgaande jaren, diverse studies laten verrichten. Voor het advies *'Multicultureel bouwen'* is onderzoek gedaan naar de activiteiten op het gebied van multicultureel bouwen in de verschillende gemeenten, de succes- en faalfactoren bij deze projecten en een nadere inkadering van het begrip multicultureel bouwen.
In het kader van het advies *'Minder blauw op straat?'* is een aantal juridische thema's rondom het advies verder uitgewerkt. Ten behoeve van het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* heeft TNO onderzoek gedaan naar het proces rond ICES, de beoordeling van de projecten en de verhouding tussen ICES en strategisch omgevingsbeleid. Professor Lambooy heeft een essay geschreven over Ruimtelijke kwaliteit, verbindingen en kenniseconomie. In het kader van het advies *'Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie'* heeft de VROM-raad zelf opinieonderzoek laten verrichten. De resultaten hiervan zijn gebruikt voor de ontwikkeling van een ontkoppelingsstrategie.

Drie studies zijn als zelfstandige achtergrondstudies uitgebracht:

- 'Aan de overkant van het water wonen ook mensen', verslagen van vier rondetafelgesprekken over water in de regio.
- Enkele aansprakelijkheidsvraagstukken in relatie tot waterbeheer 21e eeuw.
- Studies ten behoeve van het VROM-raadadvies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'*.

In 2002 is de raad 12 maal plenair bijeengekomen. In deze vergaderingen zijn de uitgebrachte en nog in voorbereiding zijnde adviezen in verschillende stadia van voorbereiding besproken. In dat verband hebben ook enkele presentaties door niet-raadsleden, zoals een aantal deskundigen met betrekking tot het landelijk gebied, plaatsgevonden. Op 12 december 2002 heeft de staatssecretaris de raadsvergadering bezocht. Daarbij is onder andere gesproken over het thema milieu en economie en de nationale strategie duurzame ontwikkeling. Voor de voorbereiding van de adviezen zijn werkgroepen uit de raad in 2002 in totaal ruim 40 maal bijeengekomen.

Voorts heeft de raad ook in 2002 bijzondere bijeenkomsten belegd. In het kader van de voorbereiding van het advies *'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering'* heeft de raad op 20 maart 2002 een rondetafelgesprek georganiseerd. Naar aanleiding van het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* is in samenwerking met het NIROV een discussiebijeenkomst georganiseerd. In het kader van het advies over ontwikkelingsplanologie heeft in oktober 2002 een studiereis naar Washington plaatsgevonden.

Op de website van de VROM-raad (www.vromraad.nl) staan alle adviezen die de raad heeft uitgebracht, ook staat er informatie over de raadsleden en de medewerkers van het secretariaat. Deze website, die vanaf eind 1998 operationeel is, wordt goed bezocht.

In 2002 is de heer prof.dr. W. Derksen als waarnemer namens het Ruimtelijk Planbureau tot de VROM-raad toegetreden. Wegens drukke werkzaamheden is de heer Derksen met ingang van 1 juni 2002 vervangen door de heer mr. N.R. van Ravensteyn. De heer drs. Th.H. Roes, waarnemer namens het Sociaal en Cultureel Planbureau, is in 2003 opgevolgd door de heer dr. V. Veldheer.

Op 20 en 21 juni 2002 heeft de raad een bezoek gebracht aan Noord-Nederland. De raadsleden zijn op bezoek geweest bij de provincie Groningen waar onder andere gesproken is over het Waddengebied en de agrarische sector. Ook is er een bezoek gebracht aan een aantal gemeenten in Noord-Nederland.

In november 2002 is het secretariaat verhuisd naar het gebouw Oranjehout aan de Oranjebuitensingel 6 in Den Haag.

"De VROM-raad is wel onafhankelijk maar staat niet los van de maatschappelijke realiteit. Vanuit allerlei invalshoeken dragen de leden bij aan deskundige maar vooral ook relevante adviezen. Verrijkt met de daarbij opgedane inzichten keren al die leden vervolgens terug naar hun dagelijkse werkkring, waar ze het VROM-raad virus verder verspreiden."

Teo Wams

1.6 Financieel overzicht 2002

De VROM-raad heeft een eigen begrotingsartikel: 01.13, onderverdeeld in drie onderdelen: ambtelijk personeel (01.01), overige personele uitgaven (01.02) en algemene materiële uitgaven (01.06).

Toelichting

Algemeen
Een definitief financieel overzicht is nog niet voorhanden. In dit overzicht is uitgegaan van de opgenomen standen in de financiële informatie Centrale Sector op peildatum 31 december 2002.

In het financieel overzicht 2002 van de VROM-raad zijn opgenomen de begrote verplichtingen en uitgaven voor 2002, alsmede de gerealiseerde verplichtingen en uitgaven in 2002. Er is gebruik gemaakt van de budgettaire flexibiliteit van de budgetten onderling.

Posten personeel
De formatie van het secretariaat van de VROM-raad is vastgesteld op 20 fte's. Het financieel overzicht geeft aan dat de gerealiseerde verplichtingen en uitgaven voor de post *ambtelijk personeel* lager zijn dan begroot. Redenen zijn de moeilijk vervulbare vacatureruimte, de instroom van goedkoper personeel en de compensatie vanuit de WAO.

De inhuur van externen, nodig voor de extra ondersteuning binnen het secretariaat, heeft ervoor gezorgd dat de gerealiseerde verplichtingen en uitgaven voor de post *overige personele uitgaven* hoger zijn dan begroot. Ook is in de begroting 2002 geen rekening gehouden met de loonbijstelling die heeft plaatsgevonden in de vergoeding van de raadsleden.

Post materieel
In 2002 zijn er meer verplichtingen aangegaan voor de post *algemene materiële uitgaven* dan begroot. Reden is dat er meer opdrachten aan externen zijn verstrekt ter ondersteuning van de raad. Van de gerealiseerde verplichtingen schuift een aanzienlijk deel van de uitgaven door naar 2003.

Financieel overzicht 2002	Verplichtingen		Uitgaven	
Artikel 01.13 (bedragen x € 1000)				
	Begroting 2002[1]	Realisatie 2002	Begroting 2002	Realisatie 2002
01.01 ambtelijk personeel	1.327	1.192	1.327	998
01.02 overige personele uitgaven	339	369	339	382
01.06 algemene materiële uitgaven	544	661	544	431
Totaal	2.210	2.222	2.210	1.811

[1] Inclusief loonbijstelling ambtelijk budget en detacheringen

Uitgebrachte adviezen

2

2.1 Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen

Aanleiding

In het debat over de Nota *'Mensen, wensen, wonen'* (maart 2001) in de Tweede Kamer ontspon zich de vraag of er in het nationale woonbeleid voldoende wordt ingespeeld op het multiculturele karakter van de samenleving. Om deze vraag te beantwoorden heeft de Tweede Kamer op 15 mei 2001 een adviesaanvraag bij de raad ingediend. Het was daarmee voor de raad de eerste adviesaanvraag uit de Tweede Kamer. In de adviesaanvraag vraagt de Kamer om een verkenning en een inkadering van het begrip multicultureel bouwen. Ook wordt om aandacht gevraagd voor de relatie met het woonbeleid en met de integratie van allochtonen.

Inhoud advies

Het advies *'Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen'* is op 6 maart 2002 aangeboden aan de Tweede Kamer. Aan het advies is een onderzoeksrapport *'Multicultureel bouwen, de weerslag van culturele diversiteit op de gebouwde omgeving'* van het onderzoeksinstituut OTB toegevoegd. Dit rapport is een inventariserend onderzoek naar projecten van multicultureel bouwen en de stimuli en weerstanden hierbij.

Multicultureel bouwen

De raad ziet multicultureel bouwen als het tot uiting laten komen van culturele diversiteit in de gebouwde omgeving. Het is een cultureel concept en niet een sociaal-economisch of een ruimtelijk concept. Het past in een vraaggericht woonbeleid. Men kan verschillend denken over assimilatie van allochtonen en over het waarderen van verschillen in de maatschappij, maar dit hoeft een waardering van multicultureel bouwen niet te bepalen. Multicultureel bouwen hoeft ook niet gebukt te gaan onder de soms loodzware last van het integratiestreven. Het kan op een meer ontspannen wijze benaderd worden.

Het onderscheid tussen de functionele en de expressieve kant is van belang. Multicultureel bouwen is niet alleen multifunctioneel bouwen (goede afstemming tussen woning en gebruiker), maar ook expressief bouwen (verwijzing naar cultuur, identiteit). Het schaalniveau is niet uitsluitend de woning, maar ook het woonmilieu, de openbare ruimte en de voorzieningen. Niet alleen de inhoud, ook de proceskant is van belang. Bij dit laatste is de participatie van bepaalde groepen aan de besluitvorming aan de orde.
Verdwijnen de specifieke woonwensen met de verdergaande integratie van allochtonen in Nederland? Dat is mogelijk, maar ook is mogelijk dat als aan basiswensen in het wonen is voldaan meer aandacht voor de culturele dimensie zal ontstaan.

Initiatieven

Het aantal projecten van multicultureel bouwen is beperkt maar groeiende. Het blijkt dat participatie nog vaak tekort schiet. Er is ook een sterke afhankelijkheid van de inzet van enkele personen en instituties. Daarnaast is er enig koudwatervrees bij woningaanbieders voor categoraal woningaanbod. Ook blijkt dat soms algemene beleidskaders over grondprijsbeleid of woningbouwprogrammering botsen met initiatieven van onderop. Veel projecten zijn nog gericht op de woning, op het bouwen en op de functionele kant. Weinig initiatieven richten zich op de kant van identiteit of de woonomgeving.

Bevorderen multicultureel bouwen

Wie multicultureel bouwen wil bevorderen, zal dan ook meer ruimte moeten bieden voor initiatieven van onderop, de participatie van allochtonen moeten versterken en meer innovatie in het woningaanbod mogelijk moeten maken. Er zijn projecten met aangepaste woningplattegronden, met kangoeroewoningen en er zijn woongroepen voor allochtone ouderen. Wie rondkijkt ontdekt in Rotterdam bijvoorbeeld een project van collectief opdrachtgeverschap van Turkse bewoners

"Naar het oordeel van de raad is er behoefte aan een ontspannen kijk op het thema multicultureel bouwen. Er moet op de discussie niet de hypotheek worden gelegd van sociale en culturele integratie. De raad bepleit bovendien een strategie om de woningmarktpositie van allochtonen te versterken."

Jan van der Schaar
(werkgroepvoorzitter)

voor koopwoningen (Biz Botuluyuz) en in Dordrecht een project waarin niet voor sloop van boven- en benedenwoningen is gekozen, maar voor samenvoeging tot tweegeneratiewoningen.

Kern van het advies

Er is dus wel degelijk vraag, maar niettemin is voor veel allochtonen multicultureel bouwen niet de eerste zorg, maar de achterstand op de woningmarkt. Er is ruimte-tekort in en om de woning. Veel allochtonen zijn ontevreden hierover. Ontevredenheid mag echter ook gezien worden als een indicator van emancipatie. Verbetering van de kansen van allochtonen op een goede en betaalbare huisvesting is geboden. In de nota Wonen komt dit onvoldoende terug. Het woonbeleid moet daarom versterkt worden. De vraag van allochtonen op de woningmarkt moet versterkt worden (zeggenschap, participatie, regelingen van huur- en koopsubsidie) en de keuzemogelijkheden op de woningmarkt verruimd (woonruimteverdeling, betaalbare woningen in stad en regio). In de stedelijke vernieuwing moet het product maar ook het proces meer op de vraag van allochtonen afgestemd worden. Ook moet de eigen woning voor allochtonen beter bereikbaar gemaakt worden. Allemaal zaken waar Rijk, gemeenten, woningcorporaties en vele andere partijen iets aan kunnen doen.

Reactie en doorwerking

Op 12 maart 2002 heeft de raad het advies toegelicht in een gesprek met de vaste commissie VROM van de Tweede Kamer. Alvorens een eigen standpunt te bepalen, heeft de commissie de staatssecretaris van VROM om een reactie gevraagd. In een brief onderschrijft de staatssecretaris de visie van de raad over de inhoud en vraag naar multicultureel bouwen. Dit geldt ook voor de ontkoppeling die de raad voorstelt tussen multicultureel bouwen en het integratie denken. De weerstanden bij initiatieven van multicultureel bouwen ziet de staatssecretaris niet als een structureel probleem. Gezien de positieve ervaringen gaat het volgens de staatssecretaris hierbij meer om een zaak van gewenning dan van weerstand. De verwijzing naar het belang van versterking van de woningmarktpositie van allochtonen wordt onderschreven. Dit maakt naar zijn oordeel echter deel uit van de discussie over het algemeen woonbeleid en hoort daarmee niet in het debat over multicultureel bouwen thuis. Het advies is na de beantwoording van de staatssecretaris niet meer op de agenda van de vaste commissie VROM geweest.

"Op de Nederlandse universiteiten die de architectuur opleiding geven, wordt helaas geen aandacht besteed aan niet-westerse architectuur, architectuurgeschiedenis en cultuur. Voor een verdere ontwikkeling van multicultureel bouwen is het gewenst een steunpunt multicultureel bouwen te vestigen, wellicht onder te brengen bij het KEI-kenniscentrum stedelijke vernieuwing."

Sevil Sariyildiz

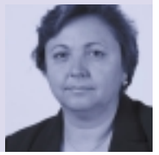

Publiciteit

Het eindejaarsdebat van het NIROV-netwerk Bouwen en Wonen op 14 december 2001 ging over multicultureel bouwen en hier bleek dat dit onderwerp bij velen op de agenda staat. De standpunten liepen uiteen van 'waarom zou je woningen aanpassen aan een toevallig passerende bewoner van allochtone afkomst' tot 'multiculturele verschillen moeten beter zichtbaar worden in de gebouwde omgeving'.

Het advies is op een aantal momenten uitgedragen, onder andere tijdens de studiemiddag Multicultureel Bouwen (Elsevier Congressen) op 14 september 2002 en een thema-avond in Breda op 19 december 2002. Het conceptueel kader van het advies is goed ontvangen. In de landelijke en regionale dagbladen is aandacht besteed aan het advies. In het tijdschrift 'Vitale Stad' is een artikel over multicultureel bouwen gepubliceerd.

Samenstelling werkgroep

De werkgroep uit de raad voor dit advies bestond uit prof.dr.ir. J. van der Schaar (voorzitter), mw. prof.mr. J. de Jong, mw. M.C. Meindertsma en mw. prof.dr.ir. I.S. Sariyildiz. De werkgroep werd vanuit het secretariaat bijgestaan door dr. V.J.M. Smit (projectleider) en mw. C.I.A. de Vries. Het rapport van onderzoeksinstituut OTB is gepubliceerd door drs. H.M. van der Horst, dipl.-ing. A. Haars en ir. A.L. Ouwehand.

2.2 Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES-)investeringsimpuls 2002

"De grote nota's bevatten teveel 'beleid-op-krediet' en kennen een ontoereikend uitvoeringsperspectief. De voorstellen van de VROM-raad kunnen mee helpen het gat tussen planvorming en uitvoering te verkleinen."

Peter Noordanus

Aanleiding

In april 2002 verscheen de zogenoemde ICES-brief van het kabinet aan de Tweede Kamer. Aanvankelijk zou dit de Impulsbrief in het kader van de derde ICES-ronde zijn. Daarmee zou het kabinet een voorzet geven aan het volgende kabinet over de gewenste omvang van een nieuwe investeringsimpuls voor de economische structuur van ons land en de invulling daarvan. In de ICES-brief van april 2002 ziet het kabinet daar echter van af. Het kabinet vindt de economische vooruitzichten te onzeker en de budgettaire ruimte te beperkt. De raad heeft hierin aanleiding gezien om op eigen initiatief het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* uit te brengen, waarin een grondige evaluatie van ICES plaatsvindt en een nieuwe financieringsstructuur wordt voorgesteld. Het onderwerp ICES was reeds aangekondigd (als kort advies) in het werkprogramma 2002.

Inhoud advies

Het advies *'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'* is op 11 juni 2002 aangeboden aan de minister van VROM. Gelet op de bijzondere politieke situatie, de demissionaire status van het kabinet en de lopende (in)formatieonderhandelingen, is het advies ook ter kennis gebracht aan de kabinetsinformateur en de fractievoorzitters in de Tweede Kamer.

Terugblik op ICES

Het advies gaat over het ICES-fenomeen sinds zijn opkomst in de jaren tachtig. Het is ontstaan vanuit het inzicht dat ten minste een deel van de niet-structurele rijksinkomsten, waaronder de aardgasbaten, zouden moeten worden geïnvesteerd in een welvarende toekomst. Dat concept kreeg vooral in de jaren negentig de financiële wind van een hoogconjunctuur flink in de rug. Pragmatisme en opportunisme wonnen het echter steeds meer van strategie.

ICES ontwikkelde zich tot een ruimhartige, zij het wat onvoorspelbare schaduwbeleidswereld als substituut van de formele beleidsplanning. Het laagdrempelige karakter van de ICES lokte zoveel subsidiezoekers dat een sterk vertechnocratiseerd selectie- en beoordelingsproces nodig was om de groslijst aan investeringsvoorstellen beheersbaar te maken. ICES ontwikkelde zich tot een stelsel van louter centrale projectfinanciering, grotendeels op het terrein van de ruimtelijke planning. Daarmee was ICES nauwelijks gerelateerd aan de strategische ruimtelijke politiek, noch geïntegreerd in een brede ontwikkelingsstrategie en in hoge mate onvoorspelbaar. ICES leidde tot slecht geregisseerde beleidssubstitutie en lokt uit tot structureel beleid op krediet. Die pot bleek onlangs plotsklaps leeg, terwijl er voor honderd miljard aan projecten was ingediend.

Perspectief van de raad

De raad wil dat het systeem drastisch wordt omgevormd, zodat er een stevige relatie ontstaat tussen investeringsmiddelen en de grote beleidsnota's over de infrastructuur, ruimtelijke ordening, stedelijke ontwikkeling en de ontwikkeling van natuur en landschap. De samenhang tussen die nota's moet worden versterkt door een rijksbrede visie op ruimtelijke politiek. Een minister voor ruimtelijke planning moet de ontwikkeling van die visie coördineren. De tijdshorizon voor

“Gezien de talloze miljarden die al vele jaren in het ICES-circus omgaan is het opmerkelijk dat niet eerder een degelijk en onafhankelijk advies is gegeven over de functionaliteit van de procesgang. De VROM-raad heeft wat dit betreft de eerste steen in de vijver geworpen. Die is overigens bij vele betrokkenen goed gevallen. De discussie over het ruimtelijk investeringenbeleid is de laatste, politiek en economisch zo turbulente tijd weliswaar wat verstomd maar komt binnenkort zeker terug, alleen al omdat de investeringsruimte na 2010 een besteding moet krijgen. Ik heb er vertrouwen in dat een aantal van onze aanbevelingen dan wordt opgepikt.”

Pieter Tordoir *(werkgroepvoorzitter)*

investeringsplannen zal bovendien moeten worden opgerekt van 2010 tot 2015. Anders ontstaat er te veel een beleid op basis van de waan van de dag, terwijl zekerheid op langere termijn nodig is voor nieuwe investeringen. Bovendien biedt deze werkwijze meer financiële speelruimte. Dat er fors moet worden geïnvesteerd staat volgens de raad vast. De financiële mogelijkheden worden groter door te gaan werken met een financieringsmethode die aansluit bij die van marktpartijen.

De raad pleit voor meer beleidsruimte voor provincies en stadsregio’s om samenhangend ontwikkelingsbeleid te voeren. Het Rijk moet de provincies en stadsregio’s daarin financieel bijstaan met integrale regionale programmafinanciering, in plaats van de huidige sterk versnipperde geldstromen. Programmafinanciering kan zich onderscheiden in financiering voor stedelijke netwerken en plattelandsgebieden. Een en ander vraagt om een minister voor Ruimtelijke Planning die zich moet bezighouden met afstemming tussen de bij ruimtelijke investeringen betrokken departementen (V&W, EZ, LNV, GSB) en met de regie van de nieuwe regionale programmafinanciering. Daarnaast is het nodig om een samenhangende rijksvisie te ontwikkelen op de ruimtelijke hoofdstructuur als ‘kop’ op de uitgebrachte nota’s op rijksniveau. Zet daarbij een eerste stap naar een rijksbreed investeringskader nationale ruimtelijke hoofdstructuur en schep daarvoor de bestuurlijk-juridische en organisatorische voorwaarden.

Te verwachten resultaat

Van de uitvoering van haar advies verwacht de raad meer efficiency, transparantie en richtingsgevoel bij grote fysieke investeringen. Het investeringsbeleid zal nadrukkelijk een plaats moeten krijgen in het kader van samenhangende ruimtelijke planning op nationaal en regionaal niveau. Op rijksniveau gaat het vooral om meer coördinatie op basis van een nationale strategische visie. Op regionaal niveau is echte integratie van investeringsstromen nodig. De raad onderstreept het belang van meer samenhang en uitvoeringskracht bij de regionale planning. Voor de concrete aan-

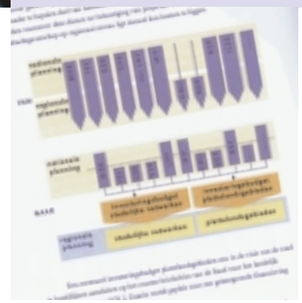

wending van verschillende rijksbijdragen moeten de regio´s meer vrijheid krijgen. Dit dient wel te geschieden op basis van duidelijke prestatieafspraken met het Rijk. Bestaande, projectgerichte en versnipperde rijksbudgetten voor de regio’s moeten gaandeweg in een brede programmafinanciering worden opgenomen. Omdat het om fundamentele veranderingen gaat, bepleit de raad een groeimodel.

Reactie en doorwerking

De kabinetsinformateur heeft in een schriftelijke reactie de ontvangst bevestigd, maar heeft er gezien de verkiezingen (in 2002), niet inhoudelijk meer op kunnen reageren.

De vraag is wat dit advies kan betekenen voor de koers van een nieuw kabinet. Het strategisch regeerakkoord van het inmiddels demissionaire kabinet-Balkenende biedt beperkt houvast. De insteek hierin is wel de meer decentrale bestuursopvatting, overeenkomstig het advies van de raad. De aandacht daarin is verschoven van beleidsontwikkeling naar beleidsuitvoering, iets wat de minister in de Stellingnamebrief Nationaal Beleid onderstreept. Dit lijkt het pleidooi te onderstrepen voor een meer ontwikkelingsgerichte planning en het niet opnieuw zwaar investeren in grote programma’s. Wellicht vervult de nieuwe Nota Ruimte de rol van ‘kop’ op de grote nota’s van het vorige kabinet. Echter, onduidelijk is of herprofilering van nationale ruimtelijke ordening in de richting van coördinerend procesmanagement aansluit op de kabinetsvisie. Het huidige kabinet vult de extra middelen die dit vraagt nog niet in.

Doorwerking van het advies zal mede afhangen van de vraag of het verkokerde subsidiebeleid doorbroken kan worden. Dit gaat echter niet vanzelf. Hier zal leiding aan gegeven moeten worden. Voor inrichting en beheer van landelijke gebieden zijn hier inmiddels initiatieven voor genomen. Bovendien is de bestuurlijke organisatie in Nederland niet voldoende op orde. Wat wordt de verhouding tussen provincie en kaderwetgebieden?

Publiciteit

In landelijke en regionale dagbladen is ruim aandacht besteed aan het advies, mede naar aanleiding van de persconferentie die heeft plaatsgevonden. In de tijdschriften Building Business en Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening zijn artikelen verschenen.

Samenstelling werkgroep

De werkgroep uit de raad voor dit advies bestond uit: prof.dr. P. Tordoir (voorzitter), prof.dr. R. van Engelsdorp Gastelaars, mr. P.G.A. Noordanus en drs. T.J. Wams. De werkgroep werd vanuit het secretariaat bijgestaan door ir. A.W.M. van der Ham (extern projectleider, Oicon) en A.M.H. Bruines (projectassistent).

2.3 Minder Blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw

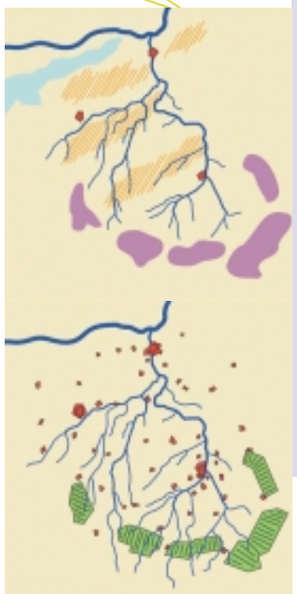

Aanleiding

Vele streken in Europa zijn in de zomer van 2002 getroffen door overstromingen en ernstige wateroverlast. Steden, dorpen en landbouwgronden kwamen onder water te staan. Wateroverlast met een rampzalige omvang kan ook ons land overkomen. In de Troonrede erkent de regering dat een omslag in het denken over het waterbeheer nodig is: 'naast dijkverhogingen zullen ook maatregelen nodig zijn voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water'. Over concrete maatregelen wordt echter met geen woord gerept. Geld wordt in de rijksbegroting niet gereserveerd.

De raad heeft op eigen initiatief het advies *'Minder blauw op straat?'* uitgebracht en op 27 september 2002 aangeboden aan de ministers van VROM, LNV en V&W. De raad concentreert zich op de regionale watersystemen. Het advies van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw en het standpunt daarover van het tweede kabinet-Kok dienen daarbij als uitgangspunt. De raad pretendeert met dit advies niet een geheel nieuwe beleidsrichting in te slaan, maar beoogt wel het debat over het ruimte-voor-waterbeleid op een aantal onderdelen verder te brengen.

"Schep meer ruimte voor water, stel daarvoor geld beschikbaar, verdeel de lasten eerlijk en zorg voor een sterke provincie als regisseur en excellent opdrachtgever van het ruimtelijk ontwerp, dat is de kern van het advies 'Minder Blauw op straat?'."

Margriet Meindertsma *(werkgroepvoorzitter)*

Inhoud advies

In brede kring is aanvaard dat er ruimte voor water gevonden moet worden om de watersystemen op orde te brengen, zodat wateroverlast maar ook watertekort zo veel mogelijk worden voorkómen. Om deze ruimtelijke opgave in concreet beleid te kunnen vertalen, tracht de raad in het advies het watervraagstuk nader te analyseren, de ruimtelijke oplossingen te verkennen en een aantal sturingsvragen te beantwoorden.

Aard en urgentie van de wateropgave

Het klimaat verandert. In de komende honderd jaar zal de neerslag grilliger en heviger worden en groeit de afvoer van de grote rivieren. Omdat we de oorspronkelijke ruimte voor het verwerken van het water voortdurend hebben verkleind ten behoeve van woningbouw, landbouw en de aanleg van infrastructuur, is het watersysteem dat ons land tegen overstroming en wateroverlast moet beschermen, niet meer op orde. Op korte termijn moet worden begonnen met het reserveren van voldoende ruimte voor het vasthouden en bergen van water, om de leefbaarheid en bewoonbaarheid van ons land voor de lange termijn veilig te stellen. De maatregelen zijn urgent omdat de mogelijkheden om ruimte voor water te reserveren in de tijd snel afnemen. Naast het voorkomen van wateroverlast is de zorg voor voldoende en kwalitatief goed water een belangrijke en moeilijke opgave.

Ruimtebehoefte

In de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening wordt de ruimtebehoefte geraamd: 80.000 ha is nodig voor retentiegebieden en noodoverloopgebieden, 320.000 ha nodig voor kleinschalige maat-

regelen in het landelijk gebied. Deze schatting is op dit moment niet meer dan indicatief. De raad pleit daarom voor het regelmatig actualiseren van de ramingen van de benodigde ruimte voor water, in nauwe relatie met het volgen van de klimatologische ontwikkelingen.

Mogelijke oplossingen

Op korte termijn pleit de raad ervoor een begin te maken met het uitvoeren van een samenhangend pakket van maatregelen, dat tot doel heeft:

- meer ruimte voor water te scheppen in de vorm van retentiegebieden en noodoverloopgebieden;
- inrichtingsmaatregelen in het landelijk gebied te treffen, gericht op het beter vasthouden, bergen en afvoeren van water;
- het belang van de waterhuishouding als ordenend principe mee te nemen in besluitvormingsprocessen ten behoeve van de ruimtelijke ordening en de projectontwikkeling.

Financiële gevolgen

Met de uitvoering van deze strategie zijn miljarden euro's gemoeid over de periode tot het jaar 2050. Er is haast geboden. Door de grote economische dynamiek in ons dichtbevolkte land is de ruimte die nodig is voor water morgen wellicht niet meer beschikbaar. Het uitstellen van maatregelen leidt bovendien in de toekomst tot aanzienlijk hogere kosten voor de samenleving.

Ruimtelijke gevolgen

Het ruimte-voor-waterbeleid zal in concrete gevallen een wissel trekken op de agrarische gebruiksmogelijkheden van de desbetreffende gronden. Deze gevolgen worden onderschat. Teneinde te bevorderen, dat de medewerking van grondeigenaren en -gebruikers voor de uitvoering van de voor onze samenleving zo belangrijke maatregelen verkregen wordt, pleit de raad voor de opstelling van een 'landelijke regeling nadeelcompensatie'.

"Het advies 'Minder blauw op straat?' beoogt op een groot aantal punten een operationeel gevolg te geven aan het tot nog toe behoorlijk abstract kabinetsbeleid van ruimte voor water."

Jan-Jaap de Graeff

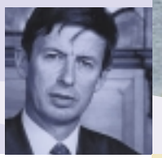

Inzet van het Rijk

De provincies, de waterschappen en de gemeenten zijn bestuurlijk verantwoordelijk voor de regionale watersystemen. Een krachtige stimulerende rol van de rijksoverheid is echter van doorslaggevend belang. De raad is van oordeel dat het Rijk nadrukkelijk medeverantwoordelijk is voor het herstel en de verbetering van de regionale watersystemen en de daaraan verbonden ruimtelijke opgave, dit alleen al vanwege de nationale belangen die in het geding zijn.

Het kabinet staat voor een aantal opgaven. Het Rijk zal allereerst de hoofdlijnen van het beleid moeten definiëren en waar nodig globaal prioriteiten moeten stellen. Ook is, vanwege de urgentie van de problematiek, een krachtige financiële impuls van het Rijk noodzakelijk. Een en ander kan het beste in de vorm van een systeem van regionale programmafinanciering, gericht op meervoudig ruimtegebruik. Bundeling van rijksmiddelen in een fonds voor plattelandsontwikkeling respectievelijk voor stedelijke netwerken zal de gewenste samenwerking stimuleren. Daarop vooruitlopend moet het Rijk, in overleg met de betrokken partijen, proefprojecten definiëren, co-financieren en opstarten, zodat lering getrokken kan worden uit de eerste ervaringen en de

"In het advies 'Minder blauw op straat?' zijn de rondetafelgesprekken, met regionale deskundigen en bestuurders, onmisbaar geweest voor de breedte en diepte van het advies."

Lenie Dwarshuis-van de Beek

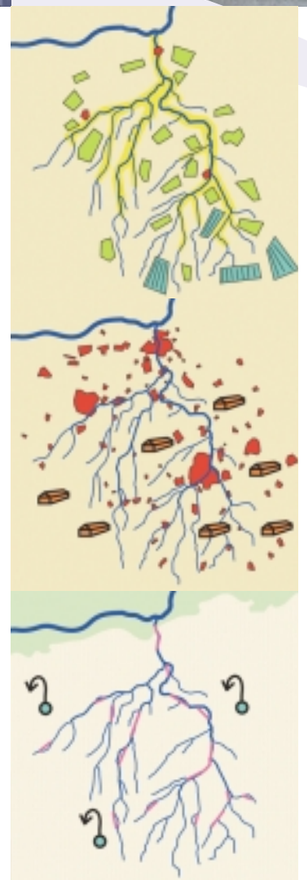

uitvoering van het beleid zo spoedig mogelijk kan beginnen.

Tot slot pleit de raad voor invoering van normen waaraan de regionale watersystemen moeten voldoen. Deze normering moet voldoen aan een landelijke richtlijn en kan per deelgebied worden gedifferentieerd als uitkomst van een afwegingsproces op provinciaal niveau. Provinciale streekplannen en gemeentelijke bestemmingsplannen dienen een waterparagraaf te bevatten. Tijdige en gerichte communicatie en interactie met burgers en maatschappelijke organisaties over nut en noodzaak van specifieke projecten is een essentiële voorwaarde voor het verkrijgen van draagvlak bij de betrokken burgers.

Reactie en doorwerking

De departementen zijn ten tijde van het verschijnen van het jaarslag in de gelegenheid om hun inhoudelijke reactie op het advies te geven. Vervolgens zal de minister van VROM een reactie op het advies geven. De timing van het advies water is enerzijds gelukkig, want het dwingt de departementen het onderwerp water te agenderen. Anderzijds valt het advies op een lastig moment. In het voorjaar van 2003 zal naar verwachting het nationaal bestuursakkoord water worden gesloten, waarin Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen afspraken maken over de taakstelling rond het regionaal waterbeheer. Vragen over de financiering van maatregelen zullen in dat kader moeten worden beantwoord.

Publiciteit

In de media is aandacht besteed aan het advies in de landelijke en regionale dagbladen.
Op een persconferentie is het advies gepresenteerd. In de Haagsche Courant hebben mevrouw Dwarshuis-van de Beek en de heer Petrus naar aanleiding van het advies een artikel gepubliceerd.

Samenstelling werkgroep

De werkgroep uit de raad voor dit advies bestond uit mw. prof.mr. J. de Jong (bij aanvang voorzitter, later als voorzitter opgevolgd door), mw. M.C. Meindertsma (voorzitter), mw. H.M.C. Dwarshuis-van de Beek, ir. J.J. de Graeff en ir. D. Sijmons. De werkgroep werd vanuit het secretariaat bijgestaan door ir. P.W.F. Petrus (projectleider), mw. M.C. Oomen (projectmedewerker), ir. J.J.H. Egberts (projectmedewerker), mw. mr. I.P. Sievers (projectmedewerker) en mw. A.L. Hermans (projectassistent).

"Ik ben van mening dat adviezen van de VROM-raad niet altijd, maar wel voor het merendeel, aan moeten sluiten bij de actuele beleidswerkelijkheid en de discussies die daarbinnen spelen. Wanneer een advies, zoals het advies 'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering' precies op het goede moment verschijnt, kan een rol van betekenis in het debat gespeeld worden. Dat is met dit advies gebeurd. Met de keuze in het advies voor het oprichten van een landelijke investeringsmaatschappij stedelijke vernieuwing is een mogelijke oplossing aangedragen, die de sector zelf kan inspireren en uitstijgt boven een platte heffing. Voor het thema haasten en onthaasten, dat wil zeggen een onderscheid aanbrengen in tempo en zwaarte van de ingrepen, is in het debat minder aandacht geweest maar is minstens zo relevant."

Margriet Meindertsma *(werkgroepvoorzitter)*

2.4 Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering; advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus

Aanleiding

In augustus 2001 vroeg de staatssecretaris van VROM mondeling aan de raad om in 2002 te adviseren over de stagnatie van de stedelijke vernieuwing. Dit onderwerp stond hoog op de politieke agenda. De nota *'Mensen, wensen, wonen'* kent hoge ambities ten aanzien van de verhoging van de kwaliteit van het wonen in de stad. Met de regio's is hier in de zogenoemde 'tweede verstedelijkingsronde' over gesproken. Er was er een Taskforce Woningbouwproductie ingesteld om de stagnatie in de woningbouwproductie te onderzoeken en aanbevelingen te geven voor verhoging van het tempo. Om duidelijk te krijgen of de ambities van de stedelijke vernieuwing ook gefinancierd kunnen worden, was daarnaast ook een commissie 'kosten en kostendragers' ingesteld.

Op 25 maart 2002 ontving de raad de schriftelijke adviesaanvraag. Hierin vraagt de staatssecretaris aandacht te besteden aan het tempo en daaraan gerelateerde zaken zoals de werking van de woningmarkt en het sturingsvraagstuk. Bij dit laatste worden zaken genoemd als vereenvoudiging van procedures en regelgeving, participatie van partijen, het vraagstuk van integraliteit versus tempoverhoging en de rol van de woningcorporaties.

Inhoud advies

Kern van het advies

Het advies *'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering'* is op 1 november 2002 aangeboden aan de minister van VROM. Het advies geeft aan dat stedelijke herstructurering terecht hoog op de agenda staat, maar niet overal hetzelfde moet worden aangepakt. Er zijn grote verschillen tussen en binnen de steden. Er is dus een op de wijk toegesneden aanpak nodig. Ook het tempo moet hierin passen. In sommige gebieden is de herstructurering een urgente zaak, in andere gebieden is dit minder het geval. Niet alles kan en moet tegelijkertijd. Het advies pleit voor een gedifferentieerde en genuanceerde aanpak van onderop.

De noodzaak voor tempo

Het Rijk maakt nog onvoldoende onderscheid in de noodzaak om tempo te maken.
Alle nadruk op 'tempo-tempo' leidt de aandacht af van de inhoud van de herstructurering en waar het beleid toe dient. Vaak is er nog een klassieke benadering van de herstructurering: een top down-aanpak, een sterke nadruk op duurder

"Zeer positief aan het advies 'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering' is dat het zo snel en nadrukkelijk aansluiting had met het politieke en maatschappelijke debat rond de herstructurering."

Lenie Dwarshuis-van de Beek

woningaanbod en het toewerken naar een gemengde wijkbevolking die het stedelijk gemiddelde benadert. De situatie in de wijken echter vraagt om een moderne benadering: niet het aanbod maar de vraag uit de wijk staat centraal, met een nadruk op keuzemogelijkheden, op verschil en identiteit en een bottom up-aanpak. Hierdoor zal de herstructurering een gedifferentieerd product opleveren: woningen in allerlei maten, kwaliteiten en prijzen.

Stagnatie in de herstructurering

De stagnatie in de stedelijke herstructurering is om tal van redenen opgetreden. Het is een complex proces waarin veel partijen betrokken zijn. De rijksoverheid wil dat er in de steden veel woningen gesloopt worden en veel huurwoningen worden verkocht. Dit zijn ambities die twee jaar geleden zijn vastgesteld in de nota Wonen. Inmiddels zijn de omstandigheden veranderd en zijn deze ambities niet haalbaar. De stagnatie is ook te herleiden tot de te hoge cijfermatige ambities van een aantal jaren terug. Daarbij komt dat de rijksoverheid de herstructurering te veel ziet als een zaak van slopen en verkopen.

Woningmarkt

Dat de woningmarkt gespannen is, is geen reden om de herstructurering stop te zetten. Velen op de huurmarkt vragen iets beters. De ruimte op de woningmarkt moet maximaal benut worden en de nieuwbouw moet veel diverser zijn samengesteld dan alleen dure koopwoningen. Er moet ook goedkoop worden gebouwd om in te spelen op de woningvraag.

Prioriteitswijken

De lijn van 'haasten en onthaasten' leidt ertoe dat prioriteiten gesteld moeten worden. De rijksoverheid zou (ongeveer) vijftig prioriteitswijken moeten vaststellen waar tempo wordt gemaakt en veel geïnvesteerd wordt. Voor deze wijken moet een aparte voorziening getroffen worden. Hiervoor is subsidie uit het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing niet voldoende. Daarom is de oprichting van een Investeringsmaatschappij Stedelijke Vernieuwing een goede zaak die in de prioriteitswijken investeringen stimuleert.

Investeringsmaatschappij Stedelijke Vernieuwing

De Investeringsmaatschappij Stedelijke Vernieuwing betrekt middelen van de rijksoverheid en van de woningcorporaties. De woningcorporaties worden gevraagd in de herstructureringsopgave te investeren. Dit kan doordat corporaties in het eigen bezit investeren of - onder nadere voorwaarden - in dat van andere corporaties. Daarnaast kunnen corporaties ook aandelen in de Investeringsmaatschappij kopen. Als geen van deze drie varianten wordt gevolgd, dan wordt een vermogensafhankelijke heffing opgelegd waarvan de opbrengsten bestemd zijn voor de Investeringsmaatschappij. Zo blijft het maatschappelijk vermogen van de woningcorporaties bestemd voor de opgave van verbetering van de woonkwaliteit.

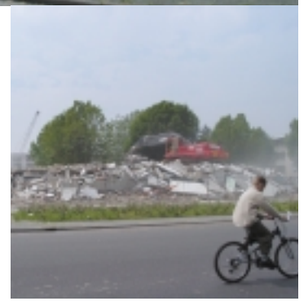

ISV

Vanwege het grote maatschappelijke belang zijn bezuinigingen op het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) ongewenst. De middelen moeten verdeeld worden over de Investeringsmaatschappij en over de regio's van Nederland die daarmee regionale programma's van woning- en wijkverbetering kunnen stimuleren. Ook met wijkontwikkelingsmaatschappijen, herstructureringszones en specifiek fiscaal instrumentarium kan de herstructurering bevorderd worden.

Reactie en doorwerking

Op 6 december 2002 heeft de raad overleg gehad met minister van VROM over het advies.
In het gesprek waren drie punten onderwerp van gesprek: doorstroming, matching en de selectie van 50 wijken. De minister geeft hierin aan dat het model van de Investeringsmaatschappij interessant is, en dat hij de corporaties tijd wil geven hierover in eigen kring na te denken. De minister geeft aan de wijken snel aan te willen wijzen, maar denkt daarbij aan 50 voorbeeldwijken binnen het G30-verband (ISV-kader). Het advies zal bij de verdere beleidsontwikkeling betrokken worden.
Het advies is daarnaast ter sprake gekomen tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van VROM door de Tweede Kamer op 12 november 2002. Een groot aantal partijen heeft de wens aangegeven om de financiële reserves van rijke corporaties in te zetten om armere corporaties bij te staan. Hiertoe is een motie aangenomen die op 28 november 2002 is ingediend. Hierin verzoekt de Kamer de regering om de corporatiesector op te roepen om binnen zes maanden met voorstellen te komen om de vermogensoverschotten via verevening te activeren, en hierover uiterlijk juni 2003 aan de Kamer te rapporteren. Ook is een voorstel opgenomen tot wijziging van het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV), waarin een regeling wordt voorgesteld om bedoelde overschotten te verevenen. De stemming over de motie is uitgesteld naar januari 2003.

Publiciteit

Op de partnerbijeenkomst van het Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing (KEI) op 4 november 2002 stond het advies in de belangstelling. De bezoekers konden alvast kennisnemen van de conclusies uit het advies. Ook op de praktijkdag Stedelijke Vernieuwing van het Landelijke Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden is het advies gepresenteerd.
Duidelijk is dat het advies niet alleen midden in een politiek debat staat, maar ook in een maatschappelijk debat over de stedelijke herstructurering. Tal van organisaties hebben hun visie tussentijds gegeven op de voortgang van de stedelijke vernieuwing en op mogelijkheden om het tempo te verhogen. Genoemd kunnen worden de brieven en documenten van de VNG, de NEPROM, de Woonbond en Aedes. Met een aantal organisaties is tussentijds overleg gevoerd (bilateraal of in een rondetafelgesprek).
Een voorbeeld is het gesprek met het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV) over de Investeringsmaatschappij.

In de landelijke en regionale dagbladen is ruim aandacht besteed aan het advies. In de tijdschriften 'Vitale Stad', 'Tijdschrift voor de Volkshuisvesting' en 'Building Business' zijn artikelen over het advies gepubliceerd.

Samenstelling werkgroep

De werkgroep uit de raad voor dit advies bestond uit mw. M.C. Meindertsma (voorzitter), mr.drs. L.C. Brinkman, mw. H.M.C. Dwarshuis-van de Beek, mr. P.G.A. Noordanus, mw. drs. A.M.J. Rijckenberg en prof.dr.ir. J. van der Schaar.
De werkgroep werd vanuit het secretariaat bijgestaan door dr. V.J.M. Smit (projectleider), drs. G. Helleman (projectmedewerker, Onderzoeksinstituut OTB) en mw. A.M.H. Bruines (projectassistent).

2.5 Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie

"Het milieu is de laatste jaren aardig uit het dal gekomen. Maar we zijn er nog lang niet. Nu de economie in het dal is beland, wordt het tijd voor een paar geweldige innovatieslagen. En zo krijgen we dan toch nog een echte, duurzame ontwikkeling."

Wim Hafkamp *(werkgroepvoorzitter)*

Aanleiding

De raad heeft op eigen initiatief het advies *'Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie'* uitgebracht en op 2 december 2002 aangeboden aan de minister van VROM. In het advies wordt een strategie gepresenteerd voor het wegnemen van de spanning tussen milieu en economie. Het advies bouwt voort op de lijn van het *'Vierde Nationale Milieubeleidsplan (NMP4)'* waarin over dit thema twee zaken centraal staan: de internalisering van de milieukosten en het veranderingsproces, waarvoor het concept transitiebeleid is geïntroduceerd. Een concretisering ontbreekt echter in het *'NMP4'*. Met het advies wil de raad hieraan een bijdrage leveren door een realistische ontkoppelingsstrategie aan te dragen die op een breed draagvlak in de samenleving kan rekenen. Het accent in dit advies ligt op ontkoppeling van economische groei en emissies, met name CO_2-emissies. Hier is volgens de raad ontkoppeling noodzakelijk maar deze is problematisch.

Inhoud advies

Kern van het advies

Het Nederlandse milieubeleid was de afgelopen jaren succesvol maar het nadert nu zijn uiterste houdbaarheidsdatum. Voor enkele hardnekkige milieuproblemen zoals het broeikasprobleem blijkt de traditionele aanpak niet te werken. Ondanks het feit dat Nederlanders dit soort problemen wel ernstig vinden, zijn ze maar tot op zekere hoogte bereid daar wat aan te doen. Het mag niet te veel offers vragen. Op economisch terrein is een vergelijkbare ontwikkeling gaande. Het gezond maken van de economie vraagt in deze tijden om meer dan traditionele oplossingen zoals het verhogen van de arbeidsparticipatie en het matigen van lonen. Om uit deze impasse te komen stelt de raad voor om via verschillende wegen sterker in te zetten op innovatie. Een manier om vooral stapsgewijze innovaties uit te lokken is door het beprijzen van het milieu. Voor het realiseren van verdergaande innovaties is ook een structurele verbetering van het Nederlandse innovatieklimaat nodig. Hiermee zijn zowel de economie als het milieu gediend.

Nederlanders over het spanningsveld 'milieu en economie'

Hoewel zaken als veiligheid en zorg inmiddels boven aan de politieke agenda staan, heeft milieu niet afgedaan. Als Nederlanders moeten kiezen tussen welvaart en milieu, dan zet slechts een kleine groep Nederlanders (8%) welvaart op de eerste plaats. Omgekeerd, legt bijna één derde prioriteit bij milieu. Verreweg de meeste Nederlanders willen echter helemaal niet kiezen tussen welvaart en milieu, ze willen èn-èn. Ze denken of hopen dat nieuwe technologie en slimme oplossingen uitkomst zullen bieden. Dit blijkt uit het opinieonderzoek dat de VROM-raad heeft laten uitvoeren.

Ontkoppelingsstrategie

Nederlanders zeggen het milieu belangrijk te vinden maar tegelijkertijd zijn weinigen bereid om

hiervoor veel in te leveren. De raad concludeert dan ook dat we gestuit zijn op de grens van wat de samenleving bereid is te betalen voor een schoner milieu. Om uit deze impasse te komen stelt hij voor om twee routes te bewandelen. De eerste route heeft tot doel om het huidige milieu-instrumentarium doeltreffender en efficiënter te maken. Dit kan volgens de raad nog een forse milieuwinst opleveren. Daarbij ziet de raad een belangrijke rol weggelegd voor marktconforme instrumenten. Ze geven producenten en consumenten meer keuzevrijheid en bovendien prikkelen ze permanent tot innovatie. Ter illustratie doet de raad in zijn advies concrete suggesties voor een herziening van het lastenstelsel op mobiliteit. Ook de invoering van een EU-wijd systeem van verhandelbare CO_2-emissierechten is een voorbeeld van beleid gericht op efficiencyverhoging.

De tweede route richt zich op het verbeteren van het algehele innovatieklimaat. Het stimuleren van innovaties moet een van de topprioriteiten van het nieuwe kabinet worden. Niet alleen het milieu maar ook de economie wordt steeds afhankelijker van innovaties. Het is daarom des te zorgelijker dat diverse internationale vergelijkingen laten zien dat het innovatievermogen van de Nederlandse economie afneemt. De raad vindt dat deze ontwikkeling gekeerd moet worden. Dit vereist een langdurig commitment van politiek, overheid, bedrijfsleven, burgers en kennisinstellingen. Naar Fins voorbeeld stelt de raad daarom voor om een toonaangevende denktank op te richten. Deze denktank, die onder leiding van de minister-president staat, zou een omgeving moeten creëren die innovaties uitlokt en stimuleert. Het primaire doel hiervan is het op gang brengen van een economisch ontwikkelingsproces waarin de resterende milieuproblemen worden geadresseerd en de bereikte resultaten worden vastgehouden: duurzame ontwikkeling dus.

Reactie en doorwerking

Hoewel er nog geen formele reactie op het advies is ontvangen, zijn de eerste reacties van de kant van het ministerie van VROM positief. Vanuit het ministerie wordt een interdepartementale bijeenkomst georganiseerd waarin voorgestelde tweesporenbeleid voor ontkoppeling centraal staat.

Samenstelling werkgroep

De werkgroep uit de raad voor dit advies bestond uit: prof.dr. W.A.Hafkamp (voorzitter), mr.drs. L.C. Brinkman, prof. dr.ir. J. van der Schaar en prof.dr. W.C. Turkenburg.
De werkgroep werd vanuit het secretariaat bijgestaan door mw.ir. T.T. van der Werff (projectleider), drs. P.A. van Driel (projectmedewerker), mw. A.L. Hermans (projectassistent) en mw. A.J.C.M. de Vette (projectassistent).

3 Adviezen in voorbereiding

3.1 Externe veiligheid

Externe veiligheid betreft het advies dat sinds het voorjaar van 2002 onder handen is. Voor dit advies is een samenwerking met de Raad voor Verkeer en Waterstaat opgezet, die hetzelfde onderwerp op zijn werkprogramma had staan. De aanleiding was dat voor de korte termijn de externe veiligheidsproblematiek een belangrijke rol speelt. Nieuwe regelgeving wordt voorbereid en er bestaat een groot aantal concrete veiligheidsknelpunten. In algemene zin bestaat er een spanning tussen de beleidsterreinen van VROM, die zich uit in de strijdigheid tussen de wens om externe veiligheidsrisico's uit te bannen enerzijds en de wens om compact te bouwen anderzijds. Het aantal veiligheidsknelpunten kan daardoor zelfs toenemen. Het beleidsterrein verkeer en vervoer ondervindt een spanning met zowel het externe veiligheidsbeleid als de wens om compact te bouwen in de buurt van en zelfs boven infrastructuur.

Bij het zoeken naar oplossingen speelt onder meer de vraag hoe op uitvoerbare en betaalbare wijze, dus zonder illusies te wekken, de externe veiligheid in ons land continu kan worden verbeterd, hoe de genoemde spanningen kunnen worden verminderd, hoe groepsrisico's bestuurlijk moeten worden gewogen, wat de ruimtelijke consequenties zijn van veiligheidsnormen en hoe moet worden omgegaan met aansprakelijkheid en verzekerbaarheid. De weerbarstigheid van dit onderwerp met zijn vele facetten heeft ertoe geleid dat de beide raden dit advies niet in 2002 hebben kunnen afronden maar dat in 2003 zullen doen.

"Er moet een bovengrens aan toelaatbaarheid van gevaren zijn, waar in elk geval aan wordt voldaan. Daar beneden mag worden gedifferentieerd. Dat mag ook lokaal worden ingevuld, waarbij vervolgens nut en noodzaak tegenover de risico's worden afgewogen en men zo tot een gedifferentieerde uitvoering van het normensysteem komt. Zo'n bovengrens is om toch de sociale rechtvaardigheid te garanderen. Veiligheid heeft voor mij prioriteit, boven economie en ruimtelijke ontwikkelingen."

Wim Turkenburg

"Na een ramp kijkt iedereen naar de overheid: Hoe heeft dit kunnen gebeuren? Maar het is niet de overheid die met ammoniak of LPG is gaan rijden. We moeten dus terug naar de bron van onveiligheid!"

Wim Hafkamp *(werkgroepvoorzitter)*

"Adviseren over ontwikkelingsplanologie lijkt op het zoeken naar de steen der wijzen. Het gaat uitdrukkelijk niet over ontwikkelaarsplanologie, maar om verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en het vinden van nieuwe instrumenten. De nadruk ligt op de start van het planproces, het inschakelen van alle belangen en het borgen van zwakke functies als groen en water. Maar ook op het tot uitvoering brengen van de plannen met behoud van kwaliteit."

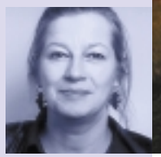

Annemiek Rijckenberg *(werkgroepvoorzitter)*

"De belangrijkste opgave voor de werkgroep ontwikkelingsplanologie vind ik het zoeken naar wegen (instrumenten en werkwijzen) om de kloof te verminderen tussen enerzijds het toedelen van functies in de ruimtelijke ordening aan locaties (bestemmen), en anderzijds het realiseren, inrichten en beheren daarvan."

Jitske de Jong

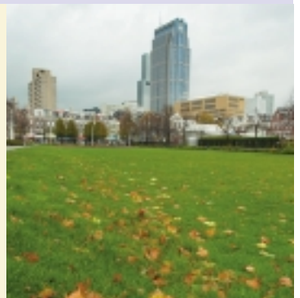

3.2 Ontwikkelingsplanologie: naar een betere koppeling tussen ruimtelijke planning en uitvoering

Het begrip ontwikkelingsplanologie, als verondersteld tegenhanger van toelatingsplanologie, is op dit moment volop in discussie. De raad zal in het advies zijn visie geven op deze begrippen en ingaan op de behoefte aan een betere koppeling tussen planning en uitvoering. Dit advies is gericht op een vergroting van de uitvoeringsgerichtheid van de ruimtelijke planning en gaat ook in op de mogelijke rol van ontwikkelingsplanologie daarbij.
In het advies zal onderzocht worden in hoeverre dit bereikbaar is binnen het huidige planningsstelsel. De raad zal ingaan op de rol van stakeholders en shareholders en op de vraag in hoeverre nieuwe instrumenten (fiscale faciliteiten, uitruilplanologie e.a.) kunnen bijdragen aan de gewenste betere koppeling tussen planning en uitvoering. Daarbij zal ook gekeken worden naar ervaringen in het buitenland, zoals de 'Smart Growth'-praktijk in de Verenigde Staten.

"In het advies 'Landbouw en het landelijk gebied' gaan we opnieuw de relatie tussen landbouw en ruimtelijke ordening onderzoeken. In de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening wordt de landbouw vooral beschouwd als leverancier van hectares voor andere functies. Wat kan de overheid in ruimtelijke zin betekenen voor de landbouw? Wat kan de landbouw bieden als voornaamste gebruiker en beheerder van de ruimte in ons land? Die vragen staan in het advies centraal."

Dirk Sijmons *(werkgroepvoorzitter)*

3.3 Landbouw en het landelijk gebied

De landbouw staat voor grote veranderingen, onder invloed van de liberalisering van de wereldhandel (WTO), het Europees landbouwbeleid en de aanstaande uitreding van de EU. Er staan ingrijpende (bio)technologische ontwikkelingen voor de deur en de samenleving stelt hogere eisen met het oog op het milieu, de kwaliteit van het product en het dierenwelzijn. Er is sprake van een hoge dynamiek in de landelijke gebieden, die met nieuwe ruimtelijke claims geconfronteerd worden ten behoeve van het waterbeheer en stedelijke functies.
Veranderingen in de landbouw en het landelijk gebied zijn VROM-breed van belang. Dit belang wordt erkend in de diverse VROM-nota's, maar is nog weinig uitgewerkt. Een samenhangende visie op dit terrein is daarom van grote betekenis. Veel clichés, heilige huisjes en vooroordelen spelen op dit terrein een rol, een fundamentele wending van perspectief, een 'paradigmashift' is op dit terrein wenselijk. Voor dit thema zal worden samengewerkt met de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG).

"Het suburbane ommeland rond de grote steden in dit land vormt het meest succesvolle werk- en leefmilieu dat we hebben. Toch wordt dit milieu in de officiële ruimtelijke ordening volledig genegeerd, dit is schadelijk. Het suburbane milieu blijft groeien, alleen gebeurt dit nu zonder toezicht op de ruimtelijke kwaliteit ervan."

Rob van Engelsdorp Gastelaars

"Versterking van de internationale positie van Nederland is veelvuldig, vaak vanuit de losse pols, als argument gehanteerd voor de vorming van krachtige steden en stedelijke netwerken, in het bijzonder wat betreft de Randstad en de 'Deltametropool'. Het is hoog tijd dat dit argument aan een zorgvuldige, kritische analyse wordt onderworpen, zodat het meer specifieke en 'opgeharde' inhoud kan krijgen en aldus beter bruikbaar wordt voor concrete ruimtelijke planvorming en ruimtelijke investeringen, incluis de kosten-baten analyses daaromtrent."

Pieter Tordoir

3.4 Eigen woningbezit

Sedert enkele jaren bestaat meer dan de helft van de woningvoorraad in Nederland uit eigen woningen. Het is de vraag of we de passende beleidskaders hebben om voor dit deel van de woningmarkt doelen te realiseren als het bevorderen van keuzevrijheid, het bieden van zekerheid, het tegengaan van marktimperfecties. In een tijdsgewricht waarin de economische vooruitzichten minder rooskleurig zijn, is de behoefte aan reductie van risico's zowel aan de vraag als de aanbodkant vergroot. Naast het financieel-economische perspectief wil de raad ook het sociaal-culturele perspectief (woning als statussymbool, culturele expressie) hanteren. De raad beoogt met het advies beleidsstrategieën voor de rijksoverheid, in het bijzonder voor het ministerie van VROM inzake het eigen woningbezit te formuleren.

3.5 Stedelijke netwerken in internationaal perspectief

Onder invloed van Europese en mondiale processen verandert de concurrentiepositie van de Nederlandse steden en de Deltametropool in het bijzonder. Ontwikkelingen in (informatie)technologie, vrij kapitaalverkeer, een toenemende (arbeids)mobiliteit en culturele uitwisseling zijn drijvende krachten. Aan de andere kant leidt globalisering tot economisch gestuurde migratie, die in het stedelijk gebied onder meer bijdraagt aan territoriale uitsluiting en probleemaccumulatie. Ofschoon momenteel het merendeel van de activiteiten nog op de schaal van afzonderlijke steden, of stedelijke gebieden, lijkt plaats te vinden, vragen deze internationale trends om een positiebepaling die de bestuurlijke schaal van de afzonderlijke steden te boven gaat. Daarbij gaat het zowel om de concurrentiepositie van stedelijke netwerken onderling als om de (binnen)stedelijke ontwikkeling.
In het project staat de vraag centraal wat de ruimtelijke effecten zijn van genoemde internationale ontwikkelingen op het stedelijke gebied. Vervolgvraag is daarbij of en hoe de ruimtelijke ordening die ontwikkelingen kan faciliteren.

3.6 Investeringsmaatschappij Stedelijke Vernieuwing

In het advies *'Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering'* pleit de VROM-raad voor het oprichten van een landelijke investeringsmaatschappij stedelijke vernieuwing. De Tweede Kamer heeft de regering bij motie verzocht de corporatiesector op te roepen binnen zes maanden met voorstellen te komen om vermogensoverschotten van corporaties via verevening te activeren en zo de middelen van relatief rijke corporaties in te zetten voor de volkshuisvestingsopgave van corporaties in bestaand stedelijk gebied. De VROM-raad is voornemens een vervolgadvies uit te brengen waarin mogelijke uitwerkingen van een investeringsmaatschappij beschreven worden.

"Het advies moet zich concentreren op een zodanige inhoudelijk invulling van het ruimtelijk concept, dat daarmee de concurrentiepositie van Nederlandse steden in internationaal perspectief wordt bevorderd."

Jan-Jaap de Graeff *(werkgroepvoorzitter)*

4

Interne en externe contacten

4.1 Overleg met de bewindslieden

In 2002 is regelmatig overleg geweest tussen de VROM-raad en de minister en staatssecretaris van VROM.

Drie van de vijf uitgebrachte adviezen zijn besproken. Tevens heeft het presidium van de VROM-raad kennisgemaakt met de nieuwe bewindslieden. Op 12 december 2002 heeft de staatssecretaris met de voltallige VROM-raad kennisgemaakt. Hierbij is gesproken over de notitie *'Vaste waarden, nieuwe vormen: milieubeleid 2002-2006'*. In deze notitie geeft het kabinet aan hoe het de komende jaren gaat werken aan het realiseren van de ambities op het gebied van het milieu binnen de kaders van het Strategisch Akkoord.

4.2 Andere bestuurlijke contacten

Op 20 en 21 juni 2002 heeft de raad een bezoek gebracht aan Noord-Nederland. De raadsleden zijn op bezoek geweest bij de provincie Groningen. Daar is onder andere met de Commissaris van de Koningin en enkele gedeputeerden gesproken over het Waddengebied en de agrarische sector. Ook is er een bezoek gebracht aan Winschoten waar het onderwerp van gesprek de Blauwe Stad was. Daarna zijn onder andere bezoeken gebracht aan de Veenkoloniën, Bargercompascuum en Scholtenszathe.

In het kader van het advies *'Minder blauw op straat'* zijn er vier rondetafelgesprekken gevoerd met deskundigen, grondgebruikers en bestuurders in een viertal gebieden: het Dommeldal, het Groene Hart, Hunze en Aa's/Meerstad Groningen en Nijmegen/Waalsprong. Een uitgebreid verslag staat beschreven in het desbetreffende achtergronddocument.

4.3 Samenwerking met het departement

De samenwerking met het departement verloopt uitstekend. Ten behoeve van het werkprogramma 2003 is uitgebreid overleg gevoerd met de verschillende beleidsafdelingen. Ook is er regelmatig overleg met de ambtelijke top van het departement of met VROM-medewerkers in het kader van de VROM-raadsadviezen.

De formele afhandeling van adviesaanvragen en de schriftelijke reactie op de adviezen verliepen op tijd. Adviezen van de VROM-raad worden in het strategisch beraad VROM behandeld ter voorbereiding op het gesprek met de bewindspersonen.

4.4 Samenwerking met andere raden

De voorzitters van de adviesraden komen jaarlijks een middag bijeen rond een thema. De secretarissen hebben eens per kwartaal een overleg.
Gelet op de optredende raakvlakken is er daarnaast sinds 1997 een geregeld overleg tussen de voorzitters en algemeen secretarissen van de Raad voor het Landelijk Gebied, de Raad voor Verkeer en Waterstaat en de VROM-raad. Dit overleg heeft ook in 2002 plaatsgevonden.

In 2002 is er tweemaal samengewerkt met andere adviesraden. Samen met de Raad voor Verkeer en Waterstaat wordt gewerkt aan een advies over Externe Veiligheid. Het advies over de toekomst van de landbouw zal tot stand komen in nauw overleg met de Raad voor het Landelijk Gebied. Met drie andere raden is afgesproken dat gezamenlijke adviezen in een eigen huisstijl worden gepubliceerd. Deze huisstijl geldt voor adviezen die in samenwerking met de Energieraad, Raad voor het Landelijk Gebied en de Raad voor Verkeer en Waterstaat zijn ontstaan maar kan ook in andere samenwerkingsverbanden worden

gebruikt. Het advies over Externe Veiligheid zal het eerste advies zijn dat in deze huisstijl verschijnt.

4.5 Internationale activiteiten

In 2002 is de samenwerking met buitenlandse adviesraden op het terrein van het milieubeleid voortgezet door het uitwisselen van kennis en ervaringen over de aanpak van milieuvraagstukken. Deze samenwerking is er zowel op gericht de advisering aan hun eigen nationale overheid te verbeteren als een advisering aan de Europese Commissie tot stand te brengen. Vanuit Nederland nemen naast de VROM-raad, de Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek, de Raad voor het Landelijk Gebied en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid deel aan dit samenwerkingsverband. Het netwerk wordt ondersteund vanuit een coördinatiepunt dat met ingang van 1 januari 2002 is gehuisvest bij de Raad voor het Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek in Den Haag.

De internationale conferentie van dit netwerk vond plaats op 16 tot 18 oktober 2002 in Dublin. Het thema van de conferentie was: *'Agriculture and nature in an expanded Europe. Can a greener cap fit all?'* Tijdens het congres is het rapport *'Towards sustainable agricultural policies for Europe'* gepresenteerd, dat een visie geeft op een duurzame landbouw en duurzaam gebruik van natuur in Europa, in relatie met EU-wetgeving en -administratie.
Vanuit de VROM-raad hebben deelgenomen prof.dr. R. van Engelsdorp Gastelaars (raadslid), drs. A.F. van de Klundert (algemeen secretaris) en ir. P.W.F. Petrus (projectleider Landbouw).

Van 5 tot 10 oktober is door de VROM-raad in samenwerking met het NIROV de studiereis *'Smart growth; what's in it for us?'* georganiseerd naar Washington (Verenigde Staten). Deelnemers waren een delegatie uit de VROM-raad en bij het onderwerp betrokken personen uit de ambtelijke en wetenschappelijke kring.

'Smart Growth' is een verzamelterm voor een veelheid initiatieven gericht op 'development that serves the economy, community and the environment'. Niet alleen de overheid, maar (vooral) ook maatschappelijke bewegingen en private partijen spelen hierin een belangrijke rol. Eén van de uitingsvormen is het bouwen in hogere dichtheden.

Bij de ruimtelijke inrichting in de Verenigde Staten is de rol van overheidsplanning altijd marginaal, die van private partijen altijd prominent geweest. Met Smart Growth wordt getracht, ook bij beperkte inzet van overheidsmiddelen, enige sturing aan de ruimtelijke ontwikkelingen te geven. Tot de gereedschapskist behoren marktconforme instrumenten die meer op stimuleren en verleiden zijn gericht dan op verbieden. Juist dat kan voor de Nederlandse situatie leerzaam zijn. Met name de grote verschillen in context, soms zelf het spiegelbeeld, tussen de Verenigde staten en Nederland zijn van groot belang.

De ervaringen die tijdens de reis zijn opgedaan, zullen worden verwerkt in het advies over Ontwikkelingsplanologie. De studiereis was zeer succesvol, zowel wat betreft de inhoud (ruimtelijke ordening is zeer cultuur bepaald) als de contacten (gemeenschappelijke begripsbepaling) van de deelnemers.

Bijlage 1

Samenstelling raad en secretariaat

Samenstelling raad (per 31 december 2002)

mr. P.G.A. Noordanus
voorzitter
mr.drs. L.C. Brinkman
voorzitter Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVBB)
mw. H.M.C. Dwarshuis-van de Beek
wethouder ruimtelijke ordening en volkshuisvesting te Leidschendam-Voorburg en voorzitter van de VNG-;commissie ruimtelijke ordening;
prof.dr. R. van Engelsdorp Gastelaars
hoogleraar Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam
ir. J.J. de Graeff
dijkgraaf Hoogheemraadschap van Schieland en voorzitter van de Unie van Waterschappen
prof.dr. W.A. Hafkamp
hoogleraar Milieukunde, Erasmus Universiteit Rotterdam
mw. prof.mr. J. de Jong
hoogleraar Onroerend-goedrecht, Technische Universiteit Delft
mw. M.C. Meindertsma
beleidsadviseur stedelijke ontwikkeling; adviseur SFB vastgoed; lid Eerste Kamer
mw. drs. A. Rijckenberg
adviseur ruimtelijke ordening en stedelijke ontwikkeling en lid van de Raad voor verkeer en waterstaat
mw. prof.dr.ir. I.S. Sariyildiz
hoogleraar Technisch ontwerp en informatica, Technische Universiteit Delft
prof.dr.ir. J. van der Schaar
directeur van het RIGO, buitengewoon hoogleraar Volkshuisvesting, Universiteit van Amsterdam
ir. D. Sijmons
directeur van H+N+S Landschapsarchitecten B.V.
prof.dr. P. Tordoir
directeur strategie bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam
prof.dr. W.C. Turkenburg
hoogleraar Natuurwetenschap en Samenleving, Universiteit Utrecht
drs. T.J. Wams
algemeen directeur Milieudefensie

Waarnemers

prof.dr. W. Derksen (tot 1 juni 2002)
namens het Ruimtelijk Planbureau
mr. N.R. van Ravesteyn (vanaf 1 juni 2002)
namens het Ruimtelijk Planbureau
drs. T.H. van Hoek
onderdirecteur van het Centraal Planbureau
prof.ir. N.D. van Egmond
directeur Milieu Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), hoogleraar Milieukunde, Universiteit van Utrecht
drs. Th.H. Roes (tot 1 mei 2002)
adjunct-directeur Sociaal en Cultureel Planbureau
dr. H.C. van de Wouden (vanaf 1 mei 2002)
namens het Sociaal en Cultureel Planbureau

Algemeen secretaris

drs. A.F. van de Klundert

Medewerkers secretariaat (per 1 januari 2003)

mw. ir. D. Blom
projectmedewerker
mw. C. de Booij
managementassistent van de voorzitter
mw. A.M.H. Bruines
projectassistent
drs. H. Dijkman
projectleider
drs. P.A. van Driel
senior projectmedewerker
ir. J.J.H. Egberts
senior projectmedewerker
mw. J. Floridas
hoofd bedrijfsbureau
mw. drs. M.P. Hoogbergen
projectmedewerker
mw. A. Janhangier
administratief medewerker
mw. ir. S.P.L. Kessels-Tonino
senior projectmedewerker
ir. A.P. Nieuwenstein
projectmedewerker
mw. E.M. Nooitmeer
managementassistent van de algemeen secretaris
ir. P.W.F. Petrus
projectleider
mw. S. Post
medewerker bedrijfsbureau PIOFAH
mw. P. van Schie
medewerker DIV
mw. mr. I.P. Sievers
projectleider
dr. V.J.M. Smit
projectleider
mw. A.J.C.M. de Vette
projectassistent
ir. A.J.F. de Vries
senior projectleider
mw. C.I.A. de Vries
projectassistent
mw. ir. T.T. van der Werff
projectleider
mw. J.M.C. Zijlstra
medewerker financiën
mw. A.C. van der Zwan-van der Kramer
managementassistent van de voorzitter

In de loop van 2002 hebben de volgende personen het secretariaat van de raad verlaten

drs. J.L. ten Broek
senior projectmedewerker
mw. J. Crince-van der Tol
senior medewerker bedrijfsbureau
mw. C. Erftemeyer
managementassistent
drs. R.C.H. Flipphi
senior projectmedewerker
mw. A.L. Hermans
projectassistent
mw. E.M. Madeira-de Oliveira
hoofd bedrijfsbureau
mw. M.A.C.C. Oomen-Baken
senior projectmedewerker
mw. drs. J. Reedijk-Soffers
projectassistent
W. van Tuijl
administratief medewerker
mw. I.F. Verhage-Soffner
documentair informatieverzorger / managementassistent

Bijlage 2

Publicaties van de raad (per 31 december 2002)

Adviezen

Grondexploitatieheffing
April 1997 (briefadvies, zonder nummer)

Interim-advies Scheiding wonen en zorg
Oktober 1997 (Advies 001)

Advies over Wonen met zorg
Januari 1998 (Advies 002)

Advies over het concept Europees Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief (EROP)
Januari 1998 (Advies 003)

Advice on the Draft European Spatial Development Perspective
(Advice 003E)

Advies voor het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP3)
Juli 1997 (Advies 004)

Stedenland-Plus; advies over 'Nederland 2030 - Verkenning ruimtelijke perspectieven' en de 'Woonverkenningen 2030'
April 1998 (Advies 005)

City Land-Plus; advice on 'Netherlands 2030 - an Exploration of Spatial Scenarios' and 'Housing Scenarios 2030'
(Summary advice 005E)

De sturing van een duurzame samenleving; advies over de sturing van het leefomgevingsbeleid
April 1998 (Advies 006)

Managing policy for a sustainable society
English summary (006E)

Advies over het derde Nationaal Milieubeleidsplan
Mei 1998 (Advies 007)

Advies over de Ontwerpnota Stedelijke Vernieuwing
Mei 1997 (Advies 008)

Naar een duurzamer ruimtelijk-economische structuur; advies over de ruimtelijk-economische structuurversterking van Nederland
Juni 1998 (Advies 009)

Transitie naar een koolstofarme energiehuishouding; advies ten behoeve van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid
December 1998 (Advies 010)
Transition to a low-carbon energy economy; advice for the Climate Policy Implementation Document
(Advice 010E)

Corridors in balans: Van ongeplande corridorvorming naar geplande corridorontwikkeling
Januari 1999 (Advies 011)

Advies Leefomgevingsbalans
Januari 1999 (Advies 012, briefadvies)

Stad en wijk: verschillen maken kwaliteit. Visie op de Stad
April 1999 (Advies 013)

Wonen, beleid en legitimiteit
Juni 1999 (Advies 014)

Sterk en mooi platteland. Advies over strategieën voor de landelijke gebieden
Juli 1999 (Advies 015)

Mondiale duurzaamheid en de ecologische voetafdruk
September 1999 (Advies 016)

Global Sustainability and the Ecological Footprint
(Advice 016E)

Mobiliteit met beleid
November 1999 (Advies 017)

Huurbeleid met contractvrijheid
December 1999 (Advies 018)

Nederland in het Europese milieu. Advies over differentiatie in het Europese Milieubeleid
December 1999 (Advies 019)
Dit advies is vertaald in het Engels, Duits en Frans.

Het instrument geslepen. Voorstellen voor een herziene WRO en voor betere kostenverdeling bij grondexploitatie
Maart 2000 (Advies 020)

Op weg naar het NMP4. Advies over de agenda van het NMP4
Mei 2000 (Advies 021)

Betrokken burger, betrokken overheid. Reactie VROM-raad op de ontwerp-Nota Wonen.
September 2000 (Advies 022)

Dagindeling geordend
September 2000 (Advies 023)

Ontwerpen aan Nederland. Architectuurbeleid 2001-2004
Februari 2001 (Advies 024, briefadvies)

Verscheidenheid en samenhang: stedelijke ontwikkeling als meervoudige opgave. Visie op de stad 2
April 2001 (Advies 025)

Kwaliteit in ontwikkeling. Interimadvies over de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
April 2001 (Advies 026)

Aandachtspunten voor de 'Nationale strategie voor duurzame ontwikkeling'
Juni 2001 (Resultaat van de adviesradenconferentie in het kader van de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling)
Denklijnen voor het Noorden en overig Nederland: advies over een snelle verbinding tussen het Noorden en de Randstad
Juli 2001 (Advies 027 in samenwerking met de Raad voor verkeer en waterstaat)

Waar een wil is, is een weg: advies over het NMP4
Oktober 2001 (Advies 028)

Kwaliteit in ontwikkeling: uitwerking stedelijke netwerken, contouren en instrumenten. Vervolgadvies over de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
Oktober 2001 (Advies 029)

Grotestedenbeleid, voortzetten en verbouwen. Advies over grotestedenbeleid
Oktober 2001 (Advies 030)

Plannen met visie: advies over het Voorontwerp Fundamentele Herziening Wet op de Ruimtelijke Ordening
November 2001 (Advies 031)

Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen
Maart 2002 (Advies 032)

Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES-) investeringsimpuls 2002
Juni 2002 (Advies 033)

Minder blauw op straat? Advies over regionaal waterbeheer en ruimtelijke ordening in de 21e eeuw
September 2002 (Advies 034)

Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering; advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus
November 2002 (Advies 035)

Milieu en Economie: Ontkoppeling door Innovatie
December 2002 (Advies 036)

Achtergrondstudies

NMP3 en de perspectieven van de vermestingsproblematiek; analyse, verwachtingen en opties
Mei 1998 (Achtergrondstudie 001)

Verhandelbare CO_2- emissierechten
April 1998 (Achtergrondstudie 002)

Evaluatie verzuring in het NMP3; verzuringsbeleid op de lange baan?
Mei 1998 (Achtergrondstudie 003)

NMP3 Thema klimaat: een kritische analyse van het probleemveld, de beleidsdoel-stellingen en de maatregelen
April 1998 (Achtergrondstudie 004)

Essays ruimtelijk-economische structuurversterking
Juni 1998 (Achtergrondstudie 005)

De schoonheid van het platteland. Vier essays over de kwaliteit van het Nederlandse cultuurlandschap
1999 (Achtergrondstudie 006)

Studies ten behoeve van het VROM-raadsadvies 'Mobiliteit met beleid'
2000 (Achtergrondstudie 007)

Tussen feit en fictie: verkenning van ontwikkeling in de informatie- en communicatietechnologie en de mogelijke gevolgen voor het beleid inzake wonen, ruimtelijke ordening, milieu en mobiliteit
Maart 2001 (Achtergrondstudie 008)

Duurzame stedelijke ontwikkeling. Achtergrondstudie bij het advies 'Verscheidenheid en samenhang' Visie op de stad 2
April 2001 (Achtergrondstudie 009)

NMP4 onder de loep: Kritische analyse van de aanpak van de zeven milieuproblemen uit het NMP4
2001 (Achtergrondstudie 010)

Aan de overkant van het water wonen ook mensen, verslagen van vier rondetafel-gesprekken over water in de regio
2002 (Achtergrondstudie 011)

Enkele aansprakelijkheidsvraagstukken in relatie tot waterbeheer 21e eeuw
2002 (Achtergrondstudie 012)

Studies ten behoeve van het VROM-raadsadvies 'Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek'
Essay: ruimtelijke kwaliteit, verbindingen en kenniseconomie
Rapport: ICES: Proces, beoordeling en betekenis voor het strategisch omgevingsbeleid
2002 (Achtergrondstudie 013)

VROM-raad
Oranje Buitensingel 6
Postbus 30949 - IPC 105
2500 GX Den Haag
telefoon (070) 339 51 68
fax (070) 339 19 70
e-mail: vromraad@minvrom.nl
website: www.vromraad.nl

Colofon

Jaarverslag 2002
Overname van teksten is uitsluitend toegestaan onder bronvermelding

Vormgeving
Drupsteen + Straathof, Den Haag

Drukwerk
Opmeer Drukkerij BV, Den Haag

Bronvermeldingen van de foto's:
Foto de heer Brinkman (pag. 9): fotograaf Hans Hordijk
Foto Zwolle - Holtenbroek (pag. 26/27): KEI, Rotterdam
Foto Groningen - Vinkhuizen (pag. 27): KEI, Rotterdam
Foto Vlaardingen - Babberspolder (pag. 24): KEI, Rotterdam
Foto's pag. 12/13 en 14: Inge van Mill
Foto pag. 32/33: Tineke Dijkstra

ISBN 90-75445-98-9